

Ferenc Domahidai Domahidy

Hoe kan een blanke een bestaan opbouwen in Nederlands Indië?

Het is al lang geleden dat verschillende plantages en kantoren in het Oosten om een blanke vochten.

Tegenwoordig is het in het Oosten net zo moeilijk of misschien nog moeilijker om een baan te krijgen dan in de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten kan de immigrant namelijk ook als zakkruier werken, terwijl dit in Indië voor blanken onmogelijk is. Daar kan hij slechts een baan nemen die voor blanken waardig is en dit is vrij moeilijk, maar niet onmogelijk.

Wat de financiële kant betreft, is het het best en misschien ook het gemakkelijkst als men op een plantage werkt. Om in Nederlandse dienst te komen is vrij moeilijk.

Op de plantages is er heel veel werk, maar als je jong en gezond bent, uithoudingsvermogen en wilskracht hebt, kun je het ver brengen. Deze grote plantages woekeren niet met je energie. Je moet hard werken, maar je wordt ook goed betaald. Het gemakkelijkst is het om een baan te krijgen als je 20-25 jaar oud bent, omdat ze graag van jonge krachten gebruik maken. Welke opleiding je hebt gehad is niet belangrijk. Om de hoop niet helemaal weg te nemen en ook mijn geweten te sussen kan ik zeggen dat wie voor de heen- en terugreis en voor het verblijf daar voor 2-3 maanden genoeg geld heeft naar Sumatra kan gaan om daar zijn geluk te beproeven. De reis kost 600 gulden, en met een karig bedrag van 700

gulden voor 3 maanden kunnen blanken rondkomen. 1300 gulden is dus het minimale bedrag waarmee men op reis kan gaan.

Als men echter ziet geen werk te kunnen vinden, moet men meteen vertrekken, zolang er nog geld heeft voor de terugreis is. Het is namelijk op geen enkele andere plaats op de wereld zo onmogelijk om zonder geld te zitten. Als men op Sumatra al een baan heeft, zal het salaris in het begin vrij laag zijn. Als iemand dit blijkbaar erg moeilijke plantagewerk kan doen, kan hij iedere jaar er prachtig op vooruitgaan en zijn leven wordt comfortabeler.

Ik heb lang gewacht voordat ik op de plantage in Kvala Piasa als opzichter voor zes proefmaanden ben aangesteld. Op dezelfde plaats heb ik ook gratis een woning gekregen. Het mooie houten huis bestond uit vijf kamers en mijn werkgevers hebben me zelfs een bediende ter beschikking gesteld. In het begin had ik ook geen meubels, slechts een bed, twee rieten fauteuils en een bierkist als tafel – 's avonds kwam het licht uit een petroleumlampje aan de wand. Op mijn bed had ik geen klamboe die op Sumatra tot de belangrijkste benodigdheden van het huis behoort en een voorwaarde voor nachtelijk comfort is. Ik moest zonder klamboe leven tot ik uit mijn eerste salaris de belangrijkste dingen kon kopen. Zonder klamboe waren mijn nachten afschuwelijk, omdat duizenden malariamuggen om mijn oor zoemden en ze hebben zelfs de minste rust onmogelijk gemaakt.

's Morgens om vijf uur moest ik al werken. Mijn werkplaats was vijf kilometer ver van mijn huis, ik moest me dus al om 4 uur aankleden in het knipperende licht van de petroleumlamp en deze vijf kilometer te voet afleggen. Men werkt tot de zonsondergang om zes uur 's avonds door 1 uur lunchpauze onderbroken.

Er stonden 300 koelies onder mij, wier taal ik toen nog niet eens verstond. Om zes uur moest ik weer te voet naar huis. Ik nam thuis een verfrissend bad en begon met het administratieve werk van de dag. Dit kon ook tot 1 uur 's nachts duren, omdat ik toen het Nederlands nog niet beheerste. Als ik klaar was met dit werk, moest ik uit een boek Maleis en Nederlands leren, iedere dag anderhalf uur, om aan de eis van de maatschappij te voldoen dat ik binnen twee maanden Maleis en Nederlands kende. Ik kon pas na middernacht rusten, omringd door mijn medebewoners, de muggen, om op de volgende dag weer in de tredmolen te kunnen stappen. Na twee maanden, toen ik al gebrekkig Maleis en Nederlands sprak en de belangrijkste richtlijnen van het werk en mijn bevoegdheden kende, is mijn situatie beter geworden.

De strijd van de cultuur met het oerwoud

Misschien is het verschil tussen beschaafd en onbeschaafd nergens tere wereld zo groot als op Sumatra. In de laatste vijf jaar is de civilisatie sprongsgewijs toegenomen. Er zijn spoorwegen, elektrische verlichting, moderne stenen gebouwen, grote banken in Medan en andere openbare gebouwen.

Ik noem ook een voorbeeld. 15 jaar geleden was Kisaran en zijn omgeving slechts per boot te bereiken. Vanuit Tandjong-Balei, dat 25 kilometer ver van Kisaran ligt, was het heel moeilijk om naar Kisaran te komen. Een straatweg was er nog niet. In die tijd begon men in Kisaran rubberplantages te bouwen. Men liet duizenden arbeiders uit Java komen, er werden ongeveer veertig blanke opzichters aangesteld en daarmee was de civilisatie in de kiem aanwezig. Men begon het oerwoud te rooien. Het bos weergalmd van bijlagen, gigantische reuzenbomen vielen na elkaar huilend-kreunend om. De bewoners van het van het oerwoud, dieren en de inheemse stammen vluchtten richting westen. 's Avonds was het laaiende vuur van het brandende oerwoud van ver te zien als een bloeddruppel op een wond van het reuzenlichaam van de natuur. Duizenden ijverige handen bouwden barakken en huizen voor de blanken. Ze zaaiden, hakten, plantten en bouwden boomkwekerijen. Het bevoorraden van de arbeiders was toen nog een groot probleem. Het voedsel moest met buffelwagens uit Tandjong-Balei over de primitieve, kronkelende, moerassige weg door het oerwoud. Ook het geld voor het loon van de koelies moest over die weg, op ossenwagens onder toezicht van gewapenden.

Voor de blanken, de Europeanen was het moeilijker om voedsel te bezorgen. Er was slechts varkensvlees en zeboevlees. Er was nog geen ijs om levensmiddelen te conserveren en om dranken te koelen. Malaria en andere tropische ziektes maakten hun slachtoffers alsof de natuur op deze manier het werk van de blanken onmogelijk wilde maken.

Dit was de tijd van de strijd tussen mens en natuur.

De volhardende wilskracht heeft gewonnen of misschien het was toch het winstbejag. In het midden van het oerwoud ontstond een steeds grotere open plek. Ze breidde zich uit als rimpels op het water als men er een steen in gooit. Er kwamen steeds nieuwe arbeiders, er waren al zo veel dat er al een verkeersweg nodig was om verschillende dingen te bezorgen. Twee keer per week kon men uit Medan vlees en ijs laten brengen, de post kwam niet zoals vroeger een keer in de twee weken, maar twee keer per week. En waarvan de planters een jaar geleden niet eens durfden te

dromen: als ze een vrije dag hadden, konden ze die in Medan doorbrengen. Een paar jaar later werd er ook een spoorweg gebouwd tussen Medan en Tandjon-Balei. Nu hadden we iedere dag post, vlees en eis en de meer kieskeurige mensen waren niet meer gedwongen om smakeloos gekookt moeraswater te drinken. Ze konden zuiver, ook ongekookt drinkbaar leidingwater laten brengen. Dit kwam ook via de spoorwegen. Dit alles zorgde ervoor dat het leven zo vergemakkelijkt werd dat veel Europeanen al aan een huwelijk dachten. Er was al vijftigduizend morgen¹ oerwoud geroid en dit grotendeels moerassige gebied werd gekanaliseerd, drooggelegd en de malaria was verbannen. Van nu af aan ontwikkelde zich alles razendsnel. Met de civilisatie zijn zo veel mannen met familie verschenen dat de behoefte aan cultuur steeds groter werd. En zo begon ook het maatschappelijke leven.

Vertaald door Márta Kántor-Faragó

Noten

¹ Morgen = landmaat in Hongarije, 0,43 of 0,57 ha

Hogyan teremthet fehér ember egzisztenciát Holland-Indiában?

Régen volt az az idő, amikor egy fehérember a keleten olyan kapós volt, hogy szinte versenyeztek érte a különböző ültetvények, hivatalok, érdekeltségek, hogy náluk helyezkedjék el.

Manapság bizony a keleten éppoly nehéz, sőt még talán nehezebb az elhelyezkedés, mint például az Egyesült-Államokban, mert míg az Egyesült-Államokban a bevándorló akár mint zsákhordó is megélhet, addig Indiában ez lehetetlen. Ott fehérembernek csak fehér emberhez méltó foglalkozást lehet üzni, már pedig úgy elhelyezkedni végtelen nehéz, bár nem lehetetlen.

Ami az anyagiakat illeti, legelőnyösebb az ültetvényeken való elhelyezkedés, ez még talán a legkönnyebb is. Holland állami szolgálatba igen nehéz bejutni.

Bár az ültetvényeken összehasonlíthatatlanul több a munka, de aki fiatal és egészséges, akiben van kitartás és akaraterő, ott viheti a legtöbbré. Ezek a nagy ültetvények nem uzsorázzák ki az ember energiáját, bár keservesen megdolgoztatják, de munkájáért szépen megfizetnek. 20-25 életév között a legkönnyebb az elhelyezkedés, mert lehetőleg fiatal erőket vesznek fel. Hogy milyen végzettsége van az illetőnek, az nem fontos. Hogy ne oszlassam el mindenkinek a reményét, de a magam lelkiismeretét is megnyugtassam, merem közölni, hogy aki rendelkezik annyi pénz felett, amely elegendő az oda- és visszautazással járó költségekre, valamint 2-3 hónapra való ottani megélhetésre elegendő összeggel, az megpróbálhat nekivágni Szumatrának szerencsét csinálni. Az út oda és vissza 600 forint és három hónapig Szumatrán, bár szűkösen, meg lehet élni 700 forintból. Tehát 1300 holland forint az a minimális pénzösszeg, amellyel neki lehet vágni az útnak. Ha azonban valaki látná, hogy sehogy sem megy az elhelyezkedés ne maradjon egy perccel sem tovább Szumatrán, mint ameddig megvan a hazautazásra való költsége, mert talán sehol a világon nem kerül az ember olyan lehetetlen helyzetbe, mint Szumatrán, pénz nélkül.

Ha valakinek sikerült is nagynehezen Szumatrán foglalkozáshoz jutni, a kezdő fizetése igen alacsony. De ha a fantasztikusnak látszó munkát bírja, évről-évre gyönyörűen haladhat előre és idővel már kényelmesebben élhet.

Engem hosszas várakozás után alkalmaztak a Kvala Piasai ültetvényen, mint felügyelőt, hat hónapi próbaidőre. Ugyanott ingyen lakást kaptam. A ház öt szobából álló, mutatós, csinos faépítmény volt s a társaság egy

szolgát is bocsátott rendelkezésemre. Bútorom kezdetben nem volt, csak egy ágy, két fonott nádfotőj és egy asztalt képező sörösláda, – az esti világot egyetlen kis fali petróleumlámpa szolgáltatta. Az ágyon még szúnyog-háló sem volt, ami Szumatrán a lakásnak és az éjjeli kényelemnek egyik legfőbb kelléke. Így kénytelen voltam szúnyogháló nélkül elleni, amíg az első fizetésemből a legszükségesebbeket bevásárolhattam. Rettenetesen voltak enélkül az éjjeleim, mert a tropusi maláriás szúnyogok ezrei zümmögtek körül füleimet és lehetetlenné tették a legkisebb éjjeli pihenést is.

Reggelenként már öt órakor munkában kellett lennem, munkahelyem öt kilométernyire volt a házamtól, úgyhogy már hajnali négy órakor a pislogó petróleumlámpa fényénél kellett a ruhámat magamra kapkodnom és az öt kilométernyi utat gyalog megtennem. A munkaidő délután hat óráig, a nap nyugtáig tart 1 órai déli megszakítással.

300 kuli volt a felügyeletem alatt, akiknek akkoriban még a nyelvüket sem értettem. Hat óra után az utat hazáig szintén gyalog tettem meg. Ott-hon egy fürdő által felfrissülve, hozzákezdtam az aznapi munka adminisztratív részének feldolgozásához, ami – tekintettel arra, hogy még a holland nyelvet sem tudtam, – éjjel 1 óráig is eltartott. E munka befejeztével kénytelen voltam naponként egy és félórát maljául és hollandul tanulni könyvből, hogy a társaság feltételeinek, miszerint köteles vagyok két hónap alatt a maláj és holland nyelvet elsajátítani, eleget tehessek. Éjjel után tudtam rendszerint csak éjjeli pihenőre térni, körülzümmögve lakótársaim, a szúnyogok által, hogy másnap ismét felvehessem a robotot.

Két hónap elteltével, amikor már a maláj és holland nyelvet egy keveset törtem, valamint a munka főbb irányelveivel és hatáskörömmel tisztában voltam – sokat javult helyzetem.

A kultúra harca az őserdővel

Talán sehol a világon nincs olyan óriási különbség a teljesen modern kultúra és a teljes kultúrátlanság között, mint éppen Szumatrán. Az utolsó öt esztendőben ugrásszerűleg emelkedett a civilizáció, a vasút, a villanyvilágítás, modern kőépületek, Medanban a nagy bankok és más középületek.

Hogy egy példát hozzak fel: 15 évvel ezelőtt Kisaran és környéke csak hajón volt megközelíthető. Tanjong-Baleijből, amely Kisarántól 25 kilométer, csak nagy nehezen lehetett Kisaránba jutni. Országút még nem

volt. Ekkor kezdődött a kisaráni gumiültetvények létesítése. Ezer és ezer munkást hoztak Jáváról, vagy negyven fehérembert alkalmaztak, mint felügyelőket és ezzel már elhintették a kultúra csíráját. Irtani kezdték az őserdőt. Az erdő viszhangzott a fejszecsapásoktól, hatalmas faóriások sírva-nyögve dőltek ki egymásután, az őserdő lakói, az állatok és benszüllött törzsek menekültek beljebb nyugat felé. Éjjelenként messzire világított az égő erdők tüzének vörös fénye, mint a természet óriási testén ejtett sebén egy piros vércsepp. Ezer szorgos kéz épített barakkokat, házakat, a fehéreembereknek, vetettek, kapáltak, faiskolákat létesítettek és ültettek. A munkásoknak az élelmezése ekkor még rengeteg nehézséggel járt. Bivalyszekerekkel kellett az élelmicikkeket Tandjong-Baleiből hozni a kanyargós, mocsaras őserdei primitív úton át. A kulik fizetésére szükséges pénzt is ugyanonnan kellett hozni, ökörszekéren, fegyveres kíséret felügyelete alatt.

A fehér emberek, az európaiak még nehezebben tudták magukat ellátni a szükséges élelemmel és ruházattal. – Csak disznó és zebu hús volt. Az élelmiszerek konzerválásához és az italok behűtéséhez jég még nem volt. Malária és más tropusi betegségek egymás után szedték az áldozataikat, mintha csak az ősi természet így akart volna akadályt gördíteni a fehér ember munkája elé.

– Ez volt a kultúra és a vadon harcának az időszaka.

De győzött a szívós akaraterő és talán főként a nyereszkes vágy. Az őserdő közepén mindnagyobb és nagyobb tisztás keletkezett. Ez úgy terjedt, mint a vízbe dobott kő után a víz felületén a hullámgyűrűk. Újabb és újabb munkások jöttek, most már annyian voltak, hogy a szükséges anyag beszerzése érdekében nélkülözhetetlenné lett egy műút.

Hetenként kétszer lehetett Medánból húst és jeget kapni, a posta is már nem két hétben egyszer, hanem hetenként kétszer jött, sőt amiről az ültetvényesek egy évvel ezelőtt még álmodni sem mertek, ha egy szabad nap volt, azt Medanban lehetett eltölteni. Pár évre rá vasutat építettek szintén Medan és Tandjong-Balei között. Most már naponta volt postánk, jég, hús, sőt a kényesebb ízlésűek nem voltak rákényszerítve továbbra is, hogy az ízetlen forralt mocsárvizet igyák, hanem hozhattak Medánból tiszta forralatlanul is iható vízvezetéki vizet. Ezt is a vasút hozta. Ez annyira megkönnyítette az életet, hogy az európaiak nagy része a nőszülésen kezdte törni a fejét. Már ötvenezet hold őserdőt irtottak ki és ezt a nagyobb-részt mocsaras részt csatornázták, szárazzá tették és száműzték a maláriát. Ettől fogva rohamosan fejlődött minden. Miután gombamódra szaporod-

tak a családos emberek a kultúra haladásával a kultúrigények is mind magasabbak lettek, megkezdődött a társadalmi érintkezés időszeke is.